

M. NEPPER IBOLYA

HAJDÚ-BIHAR MEGYE 10–11. SZÁZADI SÍRLELETEI

1. rész

Munkatársak:

Hüse Lajos, Lóki József, Módy György, Szathmáry László

Budapest – Debrecen
2002

TARTALOM

I. Bevezetés	11
II. Hajdú-Bihar megye 10–11. századi lelőhelyei	15
III. Lóki József: A megye természeti földrajza	17
1. A mai felszín kialakulása	17
2. A felszín mai képe	23
IV. M. Nepper Ibolya: 17 Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi lelőhely sírleleteinek leírása és értékelése	25
1. Berekböszörmény-Református templom	25
1.1. Leletkörülmények	25
1.2. Lelőhely	26
1.3. Településnév	26
1.4. Gyűjtemény	26
1.5. Sír- és leletleírások	26
2. Biharkeresztes-Bethlen Gábor utca 25.	27
2.1. Leletkörülmények	27
2.2. Lelőhely	27
2.3. Településnév	27
2.4. Gyűjtemény	28
2.5. Sír- és leletleírások	28
2.6. A leletek értékelése	29
3. Debrecen-Józsa, Clara Zetkin utca	29
3.1. Leletkörülmények	29
3.2. Lelőhely	30
3.3. Településnév	30
3.4. Gyűjtemény	30
3.5. Sír- és leletleírások	30
3.6. Temetkezési szokások, hitvilág	33
3.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	33
3.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	33
3.6.3. Sírgödrök	33
3.6.4. Tájéolás	33
3.6.5. A sírba helyezés módja	33
3.6.6. Koporsók	33
3.6.7. Edénymelléklet	33
3.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	33
3.7.1. A mellékletek aránya	33
3.7.2. Ékszerek	33
3.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	33
3.7.4. Használati eszközök	33
3.8. Összegzés	33
4. Debrecen-Józsa, Klastrompart	36
4.1. Leletkörülmények	36
4.2. Lelőhely	36
4.3. Településnév	37
4.4. Gyűjtemény	37
4.5. Sír- és leletleírások	37
4.6. Temetkezési szokások, hitvilág	41
4.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	41
4.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	41
4.6.3. Sírgödrök	41
4.6.4. Tájéolás	41
4.6.5. A sírba helyezés módja	41

4.6.6. Koporsók	41
4.6.7. Ételmelléklet	41
4.6.8. Tojásmelléklet	41
4.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	41
4.7.1. A mellékletek aránya	41
4.7.2. Ékszerek	41
4.7.3. Használati eszközök	41
4.8. Összegzés	41
5. Derecske-Dr. Balogh János tanyája	42
5.1. Leletkörülmények, lelőhely	42
5.2. Településnév	43
5.3. Gyűjtemény	43
5.4. Leletleírások	43
5.5. A leletek értékelése	43
6. Ebes-Templomdűlő	43
6.1. Leletkörülmények, lelőhely	43
6.2. Településnév	43
6.3. Gyűjtemény	44
6.4. Sír- és leletleírások	44
6.5. Összegzés	45
7. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút	47
7.1. Leletkörülmények	47
7.2. Lelőhely	47
7.3. Településnév	47
7.4. Gyűjtemény	48
7.5. Sír- és leletleírások	48
7.6. Temetkezési szokások, hitvilág	54
7.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	54
7.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	54
7.6.3. Sírgödrök	54
7.6.4. Tájéolás	54
7.6.5. A sírba helyezés módja	54
7.6.6. Koporsók	54
7.6.7. Bolygatás	55
7.6.8. Halotti szemfedő	55
7.6.9. Ételmelléklet	55
7.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	55
7.7.1. A mellékletek aránya	55
7.7.2. Ékszerek	55
7.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	55
7.7.4. Fegyverzet	55
7.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	55
7.7.6. Használati eszközök	56
7.8. Összegzés	56
8. Hajdúsámson-Ligettanyai iskola	56
8.1. Lelőhely, leletkörülmények	56
8.2. Településnév	56
8.3. Gyűjtemény	56
8.4. Leletleírások	56
8.5. Leletértékelés	57
9. Hajdúszoboszló-Árkoshalom	58
9.1. Leletkörülmények	58
9.2. Lelőhely	58
9.3. Településnév	58
9.4. Gyűjtemény	59
9.5. Sír- és leletleírások	59
9.6. Temetkezési szokások, hitvilág	103
9.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	103

9.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	103
9.6.3. Sírögdrök	103
9.6.4. Tájéolás	103
9.6.5. A sírba helyezés módja	103
9.6.6. Koporsók	104
9.6.7. Bolygatás	104
9.6.8. Halotti szemfedő	104
9.6.9. Ételmelléklet	104
9.6.10. Tojásmelléklet	104
9.6.11. Edénymelléklet	104
9.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	104
9.7.1. A mellékletek aránya	104
9.7.2. Ékszerek	104
9.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	105
9.7.4. Fegyverzet	106
9.7.5. Lószerszám	106
9.7.6. Használati eszközök és tárgyak	106
9.7.7. Érmék	107
9.8. Összegzés	107
10. Hajdúszoboszló-Bercsényi utca 49.	122
10.1. Leletkörülmények, lelőhely	122
10.2. Településnév	122
10.3. Gyűjtemény	122
10.4. Sír- és leletleírások	122
11. Körösszegapáti-Pállapály	122
11.1. Leletkörülmények	122
11.2. Lelőhely	122
11.3. Településnév	122
11.4. Gyűjtemény	122
11.5. Sír- és leletleírások	122
11.6. A leletek értékelése	127
12. Nagyrábé-Des Echerolles-dűlő	127
12.1. Leletkörülmények, lelőhely	127
12.3. Gyűjtemény	128
12.4. Leletleírások	128
13. Püspökladány-Eperjesvölgy	128
13.1. Leletkörülmények	128
13.2. Lelőhely	129
13.3. Településnév	129
13.4. Gyűjtemény	130
13.5. Sír- és leletleírások	130
13.6. Temetkezési szokások, hitvilág	214
13.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	214
13.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	214
13.6.3. Sírögdrök	214
13.6.4. Tájéolás	214
13.6.5. A sírba helyezés módja	214
13.6.6. Koporsók	215
13.6.7. Bolygatás	215
13.6.8. Halotti szemfedő	215
13.6.9. Ételmelléklet	215
13.6.10. Tojásmelléklet	215
13.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	215
13.7.1. A mellékletek aránya	215
13.7.2. Ékszerek	215
13.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	218
13.7.4. Fegyverzet	219
13.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	219

13.7.6. Használati eszközök	219
13.7.7. Érmék	220
13.8. Összegzés	220
14. Sárrétudvari-Hízóföld	296
14.1. Leletkörülmények	296
14.2. Lelőhely	296
14.3. Településnév	297
14.4. Gyűjtemény	297
14.5. Sír- és leletleírások	297
14.6. Temetkezési szokások, hitvilág	353
14.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	353
14.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	353
14.6.3. Sírgödörök	353
14.6.4. Tájéolás	353
14.6.5. A sírba helyezés módja	354
14.6.6. Koporsók	354
14.6.7. Bolygatás	354
14.6.8. Halotti szemfedő	354
14.6.9. Ételmelléklet	354
14.6.10. Edénymelléklet	354
14.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	354
14.7.1. A mellékletek aránya	354
14.7.2. Ékszerek	354
14.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	356
14.7.4. Fegyverzet	357
14.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	357
14.7.6. Használati eszközök	357
14.7.7. Érmék	358
14.8. Összegzés	358
15. Sárrétudvari-Órhalom	389
15.1. Leletkörülmények	389
15.2. Lelőhely	389
15.3. Településnév	389
15.4. Gyűjtemény	389
15.5. Sír- és leletleírások	389
15.6. Temetkezési szokások, hitvilág	391
15.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	391
15.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	391
15.6.3. Sírgödörök	391
15.6.4. Tájéolás	391
15.6.5. A sírba helyezés módja	391
15.6.6. Koporsók	391
15.6.7. Bolygatás	391
15.6.8. Tojásmelléklet	391
15.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	391
15.7.1. Ékszerek	391
15.7.2. A viselet és a ruházat díszítményei	391
15.7.3. Fegyverzet	392
15.7.4. Lovas sírok, lószerszámok	392
15.8. Összegzés	392
16. Sárrétudvari-Poroshalom	394
16.1. Leletkörülmények	394
16.2. Lelőhely	394
16.3. Településnév	394
16.4. Gyűjtemény	394
16.5. Sír- és leletleírások	394
16.6. Temetkezési szokások, hitvilág	401
16.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	401

16.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	401
16.6.3. Sírgödörök	401
16.6.4. Tájéolás	401
16.6.5. A sírba helyezés módja	401
16.6.6. Bolygatás	401
16.6.7. Halotti szemfedő	401
16.6.8. Ételmelléklet	401
16.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	401
16.7.1. A mellékletek aránya	401
16.7.2. Ékszerek	401
16.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	402
16.7.4. Fegyverzet	402
16.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	402
16.7.6. Használati eszközök	402
16.8. Összegzés	402
17. Ismeretlen lelőhely (Báránd-Belterület)	405
V. Hüse Lajos–Szathmáry László: Hajdú-Bihar megye 10–11. századi népességének demográfiai profilja . . .	407
1. Anyag és módszer	407
2. Eredmények	407
VI. Vörös István: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők állatcsontleletei	421
1. A leletanyag	421
1.1. Debrecen-Józsa, Klastrompart	421
1.2. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút	421
1.3. Hajdúszoboszló-Árkoshalom	421
1.4. Püspökladány-Eperjesvölgy	422
1.5. Sárrétudvari-Hízó föld	422
1.6. Sárrétudvari-Órhalom	425
1.7. Sárrétudvari-Poroshalom	425
2. Értékelés	426
2.1. Lovak	426
2.2. Szarvasmarha	426
2.3. Ételadomány	426
2.4. Egyéb állatcsontleletek	427
2.5. Lovas temetkezés	427
2.6. Avar típusú részleges szarvasmarha- és lovas temetkezés	427
2.7. Az állatok mortalitása	427
VII. Irodalomjegyzék	438
1. Rövidítések	438
2. Irodalom	438
VIII. Zusammenfassung	445
1. József Lóki: Physische Geographie des Komitats Hajdú-Bihar	445
2. Ibolya M. Nepper: Beschreibung und Auswertung der Grabfunde von 17 Fundorten des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	446
3. Lajos Hüse–László Szathmáry: Demographische Profil der Bevölkerung des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	454
4. István Vörös: Tierknochenfunde der Gräberfelder des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	454